

KIBERTERRORIZM-YOSHLAR KELAJAGIGA TAHDID**Raximova F.A.***O'zbekiston Respublikasi IIV ning Xorazm akademik
litseyi informatika fani o'qituvchisi.*

Bugungi murakkab davrda globallashuv jarayonining mamlakatimiz aholisiga, xususan, yoshlarga bo'lgan salbiy ta'sirining oldini olish va jamiyatimizning har bir a'zosini ma'nan yetuk etib tarbiyalash, ularning huquqiy ma'naviy dunyoqarashini, ongini rivojlantirish masalasi har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Intellectual salohiyatning mahsuli hisoblanmish axborot kommunikatsiya texnologiyalarining ijobiy tomonlari ko'p va serqirradir. Masalan, AKT parobal antennalari orqali dunyoning istalgan mamlakatidagi yuzlab telekanallardan birini tomosha qilish imkoniyatlari telekommunikatsiya taraqqiyotining mevasi ekanligidan ko'z yuma olmaymiz. Internet, shuningdek, turli-tuman keng imkoniyatlarga ega bo'lgan uyali aloqa vositalari jamiyat a'zolarining o'zaro munosabat vositasiga aylandi. Axborot-kompyuter texnologiyasi, jumladan, parobal antennalar, turli-tuman uyali telefonlar kundalik turmushimizga shunchalik chuqur kirib keldiki, endilikda ularsiz hayotimizni tasavvur etib bo'lmaydi. Dastavval AQSh olimlari tomonidan harbiy maqsadlar uchun kashf etilgan Internet tizimi hozirgi kunga qadar qariyb 200 ga yaqin davlatni qamrab oldi. Bugun dunyo aholisining uchdan bir qismi Internetga ulangan. Insoniyat ushbu buyuk kashfiyotning afzalliklaridan keng bahramand bo'lmoqda. Ayniqsa, yoshlar o'z qiziquvchanliklariga ko'ra, bu tarmoqni tezda o'zlashtirib, istalgan olislikdagi xohlagan mamlakatdagi tengdoshlari bilan ko'rishib turib muloqot qilish, tanlagan ixtisosliklari bo'yicha masofaviy ta'lim olish, elektron kutubxonalardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Biz ilg'or texnologiyalarning ijobiy tomonlaridan ko'z yuma olmaymiz. Shu bilan bir qatorda Internet, uyali telefonlar orqali milliy qadriyatlarimizga zid bo'lgan jangari, zo'ravonlik, shuningdek behayo-pornografik mazmundagi lavhalarining ko'payishi, ayniqsa, maktab yoshidagi bolalarning ularni ko'rish imkoniyati tug'ilganligi tashvishli holatdir.

Respublikamiz shahar va qishloqlarida Internet, kompyuter shoxobchalari shunchalik ko'payib ketdiki, ular ayrim maktab o'quvchilarining o'qishga bormasdan vaqt o'tkazadigan joyiga aylandi. Bundan tashqari, xalqimiz moddiy turmush sharoitining yaxshilanishi bois, ko'plab xonadonlarga kompyuter kirib kelyapti. Turli afzalliklarga ega bo'lgan rang-barang uyali telefonlardan yoshlarning foydalanishlari uchun ota-onalar tomonidan imkoniyat yaratilyapti. Natijada ba'zi yoshlar maktabdan berilgan uy vazifalarini bajarish, sport va boshqa foydali mashg'ulotlar bilan shug'ullanish o'rniga istagan vaqtda istagan mazmundagi lavhalarni ko'rib, turli ehtirosni qo'zg'atuvchi o'yinlar o'ynab, kunini o'tkazish holatlari ko'paymoqda.

Bugungi O'zbekiston yoslari bundan 20 yil oldingi yoshlardan keskin farq qiladi - bilimi, intellektual salohiyati, mantiqiy fikr yurita olish qobiliyati sezilarli darajada oshgan. Ular mobil telefon, planshet, televizor yoki noutbukning istalgan funksiyasidan

foydalanishni bizdan ko'ra tezroq o'zlashtirib olmoqda. Bu kompyuter o'yinlari va Internetga ham taalluqlidir. O'zbekiston yoshlari texnologiyalar asri deb atalayotgan bugungi zamondan ortda qolmaslikka harakat qilayotir. Prezidentimiz rahnamoligida yoshlarning har tomonlama barkamol voyaga yetishi va o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishi uchun barcha sharoit va imkoniyatlar yaratib berilmoqda.

Farovonlik darajasi yuksalib borayotgan O'zbekistonda yurtdoshlarimiz shaxsiy kompyuter, noutbuk, smartfon va Internetga ulangan kommutatorlarga ega bo'lishiga qaramasdan, ommaviy foydalanish punktlari, boshqacha aytganda, kompyuter va Internet-klub hamda kafelar ham tobora ommalashib bormoqda. Tushunarli bo'lishi uchun ularga izoh berib o'tsak. Kompyuter klubi- o'yin zali bo'lib, foydalanuvchilar bu yerda turli o'yinlar o'ynashdan tashqari, musiqa tinglashi, klip yoki film tomosha qilishi, turli yangi dasturlar bilan tanishishi mumkin. Internetga ulangan kompyuter klubi foydalanuvchilar "jahon tarmog'i"ning cheksiz imkoniyatlaridan bahramand bo'ladigan klublarga aylanmoqda. Internet-kafe (zamonaviy tilde aytganda – kiber-kafe) esa ular orasida eng rivojlangani bo'lib, bunday joylarda mijozlarning bir finjon qahva ichishi yoli engilgina tamaddi qilib olishi uchun ham sharoit mihayyo.

Mamlakatimiz amaliyoti shuni ko'rsatadiki, kompyuter va Internet-klub hamda kafelar xizmat ko'rsatish bozorida o'z o'rniga ega. Endi ularning yoshlar va kattalarga ijobiy hamda salbiy ta'sirini ko'rib chiqsak.

Eng avvalo, ommaviy foydalanish punktlaridagi muhitni tahlil qilamiz. Albatta, kompyuter klublari Internet-klub va kafelardan farq qiladi. Aksariyat kompyuter klublari yarim qorong'u binolarda joylashgan bo'lib, u yoki bu o'yin qahramonlari tasvirlari bilan chiroyli qilib bezatilgan. Bunday muhit yoshlarimizning o'yinga berilib ketishi va atrofni unitishi, kompyuter bilan "yakkama-yakka olishuvi"ga sabab bo'lmoqda. Yana bir muhim jihatga e'tibor qaratsak, bunday klublarda hamisha shovqin-suron hukmron. Negaki, har qanday o'yin diqqatni talab qiladi va o'yinga "sho'ng'ib" ketgan bola hayajonini yashirolmay, ba'zida baland ovozda baqiradi.

Psixologlarning ta'kidlashicha, bularning barchasi inson, ayniqsa, yoshlar ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, ayrim ranglarning inson organizmi va kayfiyatiga qanday ta'sir ko'rsatishi ma'lum. Qizil rang asab tolalarini qo'zg'ab, kishi quvvatiga ta'sir o'tkazadi. Me'yordan ortig'i, aksincha, g'azabga sabab bo'lishi muymkin. Yashil rang tinchlantiruvchi ta'sirga ega. Kompyuter klublarining yarim qorong'u muhitda yorqin ranglar bilan bezalishi hushyorlikni susaytirish, yoshlarni kiber-o'yin girdobiga tortadi. Yoki kayfiyatning o'zgarishi, ruhiy zaiflik, asab buzilishiga olib kelishi mumkin.

Bu fikr yoshlarning kompyuterda o'ynash bilan o'tkazadigan vaqtini cheklash shart, degani emas. Avvalambor, bu shunchaki virtual o'yin ekani va haqiqatdan ancha yiroqligini esdan chiqarmaslik kerak. Biz superqahramon yoki dovyurak poygachi emasmiz. Bu shunchaki vaqtichog'lik, xolos. Virtual poygada g'olib chiqsa-da, aslida mashina boshqarishni umuman bilmasligi ham mumkin. Binobarin, yoshlarimizni ogohlikka chaqirish, har qanday holatda ham o'zini boshqara olish va me'yorni unutmazlikka o'rgatish bilan kompyuter o'yinlarining "yovuz changalidan" xalos qilish mumkin.

Xulosa o'rnida quyidagilarni taklif sifatida ko'rsatib o'tamiz: Mamlakatimizda joylashgan internet klublarning manaviy-marifiy ahvolini yaxshilashga qaratilgan takliflar:

1. Har bir internet klublarda tamaki va spirtli imichliklar iste'mnol qilishni taqiqlovchi targ'ibot materiallarini ko'paytirish va qat'iy taqiqlash.

2. Internet klublarda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar hamda yoshlarga yaratilgan shart-sharoitlar va keng imkoniyatlarni aks ettiruvchi plakatlarni joylashtirish.

3. Internet klublarning kirish qismiga osilgan ijtimoiy tarmoqlardan reklama sifatida foydalanmaslik.

4. Har bir internet klubda turli xil jangari rasm va afishalar o'rniga milliy o'zlikni aks ettiruvchi (sharqona urf-odat, qomusiy olimlar) rasm va ko'rsatmalarni olib qo'yish.

5. Ko'pchilik "internet klub"lar nomi ostida faoliyat yuritayotgan "game club"lari faoliyatini taqiqlash.

6. Internet klublarda internetdan foydalanuvchilar yosh chegarasini belgilash.(chegara 16 yosh)

7. "Game club"larda reklama sifatida osib qo'yilgan plakatlarni yoshlar ma'naviyatiga zid kelmaydigan qilib chiqarish.

8. "Game club"larning ochish va yopish vaqtlarini qat'iy belgilash hamda uning nazoratini kuchaytirish. (masalan soat 18-00 ga qadar)

FOYDALANILGAN RO'YXATI:

1. www.manaviyat.gov.uz

2. www.uza.uz